

Juristforbundet organiserer over 23 000 jurister, inkludert dommere, advokater, og jurister i statlig og kommunal sektor. Vi arbeider for rettssikkerhet, likebehandling og tilgjengelige rettslige tjenester for alle, uavhengig av inntekt og livssituasjon.

Økonomiske vurderinger må oppdateres og suppleres

Vi registrerer at departementet anser de foreslåtte endringene som nærmest budsjettneutrale. Dette fremstår som urealistisk. Utvidelser i sakstyper, forenklet behovsprøving og større tilgjengelighet vil medføre økte utgifter – men også betydelig bedre rettssikkerhet og reduserte samfunnskostnader på sikt. Rettshjelpsutvalgets tall er fra 2020 og ikke oppdatert for økonomisk usikkerhet, prisvekst og økte levekostnader. Det er heller ikke gjort samfunnsøkonomiske konsekvensberegninger av alternativkostnader ved manglende rettshjelp. Departementet viser til redusert konfliktnivå grunnet færre samlivsbrudd, men overser økt sårbarhet blant unge, lavtlønte og digitalt utenforstående.

Førstelinjetjeneste: Lavterskel rettshjelp gir høy samfunnsnytte

Juristforbundet støtter sterkt forslaget fra rettshjelpsutvalget og den senere departementale arbeidsgruppen om å innføre en nasjonal førstelinjetjeneste for juridisk bistand. Vi påpekte i vårt tidligere høringssvar (2023) at mange grupper ikke fanges opp av dagens rettshjelpsordning. Tjenesten må ikke baseres på frivillig sektor alene, men ha en nasjonal forankring, rett kompetanse og lav terskel for oppmøte og kontakt – også uten digital tilgang. Vi er sterkt kritiske til at modellen avvises av økonomiske grunner, uten vurdering av langsiktig samfunnsnytte og besparelser i andre deler av velferdssystemet.

Sakstyper som fortsatt faller utenfor – sosialtjenesteloven og diskriminering

Vi har i flere runder fremhevet behovet for å inkludere klagesaker etter sosialtjenesteloven og saker om diskriminering og trakassering som egne sakstyper. Proposisjonen går ikke langt nok i å inkludere disse områdene, til tross for klare anbefalinger i høringsrundene. Juristforbundet mener at departementets forslag har mangler når det kommer til saker om likestilling og diskriminering. I likhet med Likestillings- og diskrimineringsombudet, mener også vi at Likestillings- og diskrimineringsombudet må gis adgang til å anbefale at det innvilges fri rettshjelp i prinsipielle diskrimineringssaker som går for Diskrimineringsnemnda og domstolene. Ombudets anbefaling bør tillegges stor vekt. Dette vil i større grad kunne bidra til at diskrimineringsvernet blir både mer reelt og effektivt. Dette er i tråd med Rettshjelpsutvalgets anbefalinger som fremgår av NOU 2020: 5 Likhet for loven, jf. utredningens punkt 24.4 på side 169. Selv om Diskrimineringsnemnda er et lavterskeltilbud hvor det er gratis å sende inn en klage og det ikke er nødvendig med juridisk bistand, mener vi at det i flere tilfeller vil kunne være behov for rettshjelp også i en klagesak for nemnda. Som jurister vet vi at det er forskjell på å ha rett og få rett. Enkelte saker som gjelder diskriminering er komplekse og omfattende, og vi er av den oppfatning at det av og til vil være nødvendig med juridisk bistand for å kunne hevde sin rett i en diskrimineringssak. Vi vil også påpeke at Diskrimineringsnemnda har en rekke begrensninger når det kommer til hvilke saker den kan behandle. Nemnda kan for eksempel ikke

tilkjenne oppreisning i saker som ikke gjelder arbeidslivet, og har dessuten svært begrenset kompetanse til å tilkjenne erstatning, jf. diskrimineringsombudsloven § 12. Videre har nemnda ikke kompetanse til å behandle en sak der det er spørsmål om en lovbestemmelse er i strid med diskrimineringsregelverket, jf. diskrimineringsombudsloven § 7, jf. § 1. Dette betyr med andre ord at eneste alternativ er å reise sak for de ordinære domstolene. Dersom ombudet gis en mulighet til å anbefale fri rettshjelp i diskrimineringssaker, vil det kunne bidra til at prinsipielle diskrimineringssaker tas inn i rettsapparatet og blir prøvd. Det vil føre til viktige avklaringer og mer rettspraksis i komplekse, diskrimineringsrettslige problemstillinger. Dette mener vi vil være en fordel, og føre til et mer reelt og effektivt diskrimineringsvern enn det vi har per nå.

Rettshjelp for voldsutsatte og menneskerettighetsbrudd

Vi er glade for at lovforslaget viderefører ordningen med advokatbistand i forbindelse med vurdering av om anmeldelse av voldtekt eller menneskehandel skal gjøres eller ikke. Dette i tråd med hva Juristforbundet tidligere har krevd. Ved voldtekt og menneskehandel er denne fasen kritisk for å forstå rettigheter, vurdere anmeldelse og ivareta bevis. Dette er en rettsikkerhetsmessig og menneskerettslig utfordring, særlig for utsatte grupper som barn, kvinner og personer med sammensatte traumer. Dette må sees i sammenheng med at Regjeringen nå har foreslått viktige og helhetlige endringer i straffeloven i kapitelet om seksuallovbrudd med blant annet en «ja er ja»-bestemmelse om samtykkebasert sex og fjerning av minstestrafen i voldtektssaker. Dette også i tråd med hva Juristforbundet har bedt om.

Rettshjelpsforvaltning og veiledningsplikten

Juristforbundet støtter målet om en mer samlet og oversiktlig rettshjelpsforvaltning, men etterlyser en grundig vurdering av hvilke roller som samles hvor, og hvordan klagerett og rettsikkerhet ivaretas. Vi mener dagens fragmenterte system er lite brukervennlig og bidrar til ulik praksis. I tillegg vil en utvidelse av skjønnsbestemmelsene og krav til egenaktivitet forutsette at forvaltningen faktisk har kapasitet og juridisk kompetanse til å veilede brukerne – slik forvaltningslovens veiledningsplikt forutsetter. I dag er mange offentlige etater preget av kvantitetsmål og produksjonskrav, noe som svekker muligheten for god individuell veiledning i komplekse saker. En veiledning basert på antall telefoner eller treff på nettsider, vil være illusorisk og gi brukeren falsk trygghet. Vi minner om at forvaltningens veiledningsplikt etter forvaltningsloven forutsetter at ansatte har både tid og tilstrekkelig juridisk kompetanse. Dette må gjelde spesielt i de deler av forvaltningen som skal overta ansvaret for vurdering av rettshjelpssøknader og skjønnsmessige vurderinger i henhold til loven. Når halvparten av landets kommuner mangler jurister sier det seg for øvrig selv at det vil kunne påvirke kvaliteten på den veiledningen som gis.

Kommentert [BK1]: Når halvparten av landets kommuner mangler jurister vil det kunne være en risiko i forhold til veiledningsplikten.

Salærordningen må sikre rettsikkerhet og bærekraft

Juristforbundet mener at salærordningen er avgjørende for rettsikkerheten og tilgjengeligheten til juridisk bistand. Dagens rettshjelpssats er underregulert og gir i praksis en netto timesats under 500 kroner etter fradrag og administrasjon. Dette undergraver både kvaliteten på

tjenestene og rekrutteringen av dyktige jurister til rettshjelpsordningen. Vi merker oss at det nylig nedsatte utvalget som skal utrede salærordningen fikk et utkast til et mandat som i liten grad vektlegger rettssikkerhetsmessige konsekvenser. Tvert imot signaliserer dette ~~et~~ mandatet at utredningen primært skal vurdere hvordan kostnader kan reduseres, herunder gjennom alternativer til dagens ordning som anbud, offentlige kontorer eller tilskudd. Dette gir grunn til bekymring, særlig fordi det kan svekke prinsippet om fritt advokatvalg og gi ulik kvalitet i ulike deler av landet. Juristforbundet mener at både komiteen og departementet bør følge salærutredningens arbeid nøye og sikre at det ikke utvikles i en retning som svekker rettshjelpsordningens tilgjengelighet og uavhengighet. Rettshjelp må ses på som en rettssikkerhetsgaranti – ikke som en kostnad alene. Samtidig bør det på overordnet nivå vurderes hvordan satsen kan utvikles bærekraftig over tid, med utgangspunkt i Salærrådetets anbefalinger og sammenlignbare ordninger i Norden.